

KISSNÉ ZSÁMBOKI RÉKA¹ – PATYI GÁBOR²**Angyalkertek egykor és ma – Az óvodapedagógus hallgatók metaforáiban megjelenő óvodakép pedagógiatörténeti vonatkozásai és jelenkori sajátosságai³**

Az első hazai kisdedovó intézet megalapítása óta eltelt csaknem két évszázad alatt az óvoda megnevezése és a hozzá rendelt célok, feladatok (tehát az óvodakép) folyamatosan változtak. Kutatásunk célja az egykori kisdedovó intézetekről – mai nevén óvodákról – alkotott kép történeti változásainak vizsgálata az első magyar óvoda megalapításától napjainkig, továbbá a múltban és a jelenben megfogalmazott óvodakép összevetése az óvodapedagógus hallgatók nézeteivel. Vizsgálatainkat a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Karának első éves, óvodapedagógus hallgatóinak körében végeztük. Kutatási módszerként a dokumentumelemzést és a metaforaelemzést választottuk. Kutatásunk eredményeképp kialakíthatók olyan reflektív képzési tartalmak, amelyek hozzájárulhatnak a pedagógusjelöltek pályaszocializációjának támogatásához.

Bevezetés

Hosszú és összetett történelmi, társadalmi és gazdasági változások vezettek a mai modern óvodák és az óvodai nevelés kialakulásához. Ezen folyamatot jelentősen befolyásolták az emberi létről, a gyermekkor megítéléséről, a nevelés szerepéről és intézményesített formájának funkciójáról alkotott különböző filozófiai, pedagógiai irányzatok és elvárások.

Az első hazai kisdedovó intézet megalapítása óta eltelt 190 év alatt az egykori kisdedovó intézetek, mai óvodák szerepében, funkciójában – a történelmi korok változásával – a szociálpolitikai, egészségügyi intézményi sajátosságoktól kezdve a politikai-ideológiai nevelésen át az iskolaelőkészítő jelleg hangsúlyozása egyaránt megfigyelhető volt.

Az 1980-as évektől elinduló polgári demokratikus változások a pedagógiai tartalmi szabályozókra és az óvodák arculatára is hatást gyakoroltak. Ezt követően kezdtek gyarapodni az egyéni arculatot, sajátos profilt kialakító óvodák, ahol a gyermekközpontúság, a módszertani

¹ PhD. egyetemi docens, Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet; kissne.zsamboki.reka@uni-sopron.hu

² PhD. egyetemi docens, Soproni Egyetem, Benedek Elek Pedagógiai Kar, Neveléstudományi és Pszichológiai Intézet; patyi.gabor@uni.sopron.hu

³ Jelen publikáció az „EFOP-3.6.1-16-2016-00018 – A felsőoktatási rendszer K+F+I szerepvállalásának növelése intelligens szakosodás által Sopronban és Szombathelyen” című projekt támogatásával valósult meg.

szabadság, a családokkal való szoros együttműködés új szellemisége dominált (Komjáthy, 2012).

Jelen korunkat, a 21. század magyar óvodáit azóta is a pedagógiai szabadság, a pluralizmus jellemzi, „*a különböző mentalitást, filozófiai alapokat és hitbéli meggyőződést tükröző gyermekképek és pedagógiák egymás mellett élésének korszakát éljük*” (Pukánszky, 2005, p. 714). Tanulmányunkkal és kutatási eredményeinkkel – a pedagógiatörténeti források és az óvodapedagógus hallgatók metaforáinak elemzésén keresztül – kívánunk hozzájárulni ezen sokszínű óvodakép aktuális jellemzőinek és a pedagógusképzés szakmai fejlesztésének gazdagításához.

1. Az óvodakép-kutatás bemutatása: célok, előfeltevések, vizsgálati módszerek

Kutatásunk elsődleges célja az egykori gyermekkertekről, a mai óvodákról alkotott kép történeti változásainak és mai sajátosságainak vizsgálata volt. Munkánk során a hivatalos dokumentumokban és a pedagógiatörténeti forrásokban megfogalmazott óvodakép sajátosságait kívántuk összevetni a kezdő óvodapedagógus hallgatók metaforáiból kirajzolódó óvodakép jellemzőivel, kvalitatív, feltáró jellegű kutatási stratégia mentén.

Kutatási előfeltevéseinkben megfogalmazódott, hogy a pedagógus-jelöltek óvodaképe vélhetően idealisztikus. Feltételezéseink szerint az Alapprogramban megfogalmazott funkciók és pedagógiai feladatok rendszere kevésbé jelenik meg benne. Vizsgálati mintaképp a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar első évfolyamán tanuló, nappali tagozatos⁴ óvodapedagógus hallgatók és az általuk megalkotott metaforák szolgáltak (N= 82). A hallgatók megkérdezése a képzés második hetében történt, így nézeteiket még nem, vagy csak elenyésző mértékben befolyásolták egyetemi, pedagógiai tanulmányaik. Kutatásunk módszerei a forrás- és dokumentumelemzés, valamint a metaforaelemzés voltak. Ez utóbbi kutatási módszert abból a megfontolásból választottuk, hogy a középiskolából a felsőoktatásba lépő hallgatókat számukra is ismert és könnyen érhető módon kérdezhessük meg az óvodáról mint célfogalomról. Véleményünk szerint a kérdőíves kikérdezés nem lett volna alkalmas ilyen jellegű képi, szemléletes eredmények feltárására, a személyes interjúk felvétele pedig az időigényesség miatt nem lett volna célra vezető. (A megkérdezettek és a tanulmányokban való előrehaladás időközben befolyásolhatta volna az óvodáról alkotott személyes véleményeket.)⁵

⁴ A levelező tagozatos hallgatók óvodaképét jelen vizsgálatban nem kívántuk feltárni, mert ezen hallgatók előzetes ismeretei, nézetei, személyes élményei és (esetleg) szülőként átélt tapasztalatai jelentősen befolyásolják az óvodákról alkotott képet. A jövőben tervezett, ilyen jellegű vizsgálatok során a metaforaelemzést különösen szükséges kiegészíteni a személyes adatokra vonatkozó kérdőívvel és a korábbi élményeket is feltáró interjúkkal.

⁵ A metaforaelemzést mint kutatási módszert elsőként az ELTE Neveléstudományi Intézetében Golnhofer Erzsébet és Nahalka István, majd ugyanitt Vámos Ágnes, Szivák Judit és Rapos Nóra is alkalmazta a családok nevelési

A vizsgálatok során a metaforagyűjtés technikái közül a mondatkezdemény módszerét választottuk. A pedagógusjelöltektől az alábbi mondat befejezését kértük: „Az óvoda (olyan, mint)....”. A mondatkezdemény befejezését követően néhány gondolatban rövid szöveges indoklást, magyarázatot is vártunk a vizsgálatban résztvevőktől. A hallgatók által írt magyarázatok segítségével és a kapott metaforák alapján megalkottuk a forrásfogalmakat az alábbi, 1. sz. táblázat szerint:

Metaforacsoportok	%-os előfordulás	Forrásfogalmak
Játszótér, játszóház	25%	Játékra szolgáló (hely)
Vidámpark, kalandpark, mókabirodalom, boldog sziget, mesesziget	22%	Vidám, boldog, csodás, mesei (hely)
Otthon, második otthon, nagy család	19%	Szerető, biztonságot, védelmet nyújtó (hely)
Anyaméh, búvóhely, ágy, biztonságot adó épület, üvegház, tökéletes hely, szeretetteljes hely	13%	
Kert, szőlőlugas, üvegház	11%	Növesztésre, gondozásra szolgáló (hely)
Állatkert, állatkert emberekből	5%	Sokszínű, sokféleséget mutató (hely)
Előkészítő, a lehetőségek intézménye	5%	Iskolára, életre felkészítő (hely)

1. táblázat. A metaforák és a forrásfogalmak rendszere (N=82)

A metaforák elemzése olyan jelentéselemzés, amely két fogalom között létrejött közös tulajdonság, vonás feltárására irányul.⁶ A vizsgálati eredmények (célfogalom – metafora – forrásfogalom) értelmezésében a pedagógusjelöltek válaszaiból kirajzolódó óvodaképet két aspektusból elemeztük. Egyrészt szerettük volna feltárni az óvodakép jelenkori sajátosságait, összevetve a magyar óvodai nevelés törvényi és tartalmi szabályozásában megfogalmazott óvodaképpel, másrészt feltételeztük, hogy a hallgatók óvodaképe erősen idealizált, romantikus jegyeket is tartalmazhat, így feltártuk azok pedagógia- és eszmetörténeti gyökereit, párhuzamait is. Eredményeink bemutatásában a következő fejezetben az utóbbi felvetéssel kapcsolatos elemzésünket részletezzük.

nézeteinek, a gyermekek iskolai féltreírásainak, valamint a szülők és gyermekek tanárképeinek vizsgálatára. (Vámos, 2003).

⁶ A kognitív nyelvészetben alkalmazott célfogalom és forrásfogalom kategóriáival dolgoztunk, ahol célfogalomnak tekintettük a vizsgálandó jelenséget (óvoda) és forrásfogalomnak azokat, amelyeket a nyelvi kifejezésekből (metaforákból) az elemzés során képeztünk, és amelyek elvezettek bennünket a célfogalomhoz.

2. A metaforacsoportok pedagógia- és eszmetörténeti vonatkozásai és párhuzamai

A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy a hallgatók metaforáinak nagy többsége az óvodaügy és a nevelésügy eszmetörténetének régmúltjában élt felfogásokkal is párhuzamba állítható. Az óvoda mint óvó-védő hely képzete már az első magyar óvoda alapítását követően felmerült. Brunszvik Teréz 1836-ban megjelent írásában már az óvoda „képének” számos, a későbbi korokban is fontossá váló eleme is ötvöződik:

„Mevannak a kiseddek ova minden balesettől, rossz példáktól, tisztasághoz, engedelmes-séghez szoknak, s szülék bizvást fordíthatják idejüket munkáikra, sőt a gyermekek javítva hatnak szüléikre; de mindez nem elég,A tanításnak egyszerűbbnek, gyermekibbnek, s egyszersmind nemesültebbnek kell lennie...” (Brunszvik, 1836, p. 25).

A fenti gondolatok mentén a következőkben az óvodapedagógus hallgatók által megfogalmazott főbb metaforacsoportok eszmetörténeti gyökereit elemezzük.

2.1. „Az óvoda anyaméh, mert óvó és biztonságos”

A hallgatók által megadott metaforák egy jelentős csoportja láttatja az óvodát védelmet, biztonságot nyújtó helynek. Az óvodaügy hazai szereplői körében az óvoda óvó-védő funkciója korán feltűnt és hangsúlyos elemként szerepelt. Rehlingen Antal, Brunszvik Teréz közvetlen munkatársa, a nagyszombati óvoda pedagógusa már 1829-ben „Kiseddek ör oskolai Intézetének” nevezi az új intézményt, s alapfunkciójának a tanítás mellett a gyermekek óvását (rendetlenségtől, gondatlanságtól), nevezte meg (Ruzsányiné, 1993). Mint fentebb láttuk, a balesettől, rossz példától, tehát a fizikai és lelki-szellemi ártalmaktól való óvást tekintette Brunszvik Teréz is az óvoda egyik alapvető feladatának.

A magyar óvodaügy hőskorának összefoglaló, rendszerező óvodapedagógiai műve Wargha István, a tolnai óvóképző első igazgatójának tollából származik (Wargha, 1843). Könyvének bevezető fejezetében a szerző hosszasan írt a kiseddévó- intézetek „alkatáról és céljáról”, tehát az általa képviselt óvodaképről. Itt nagy hangsúlyt kap az óvoda óvó-védő funkciója: *„ezen intézetek, mint nevezetük mutatja kiseddek számára valók, hogy testi erejük és szellemi tehetségeik minden káros befolyástól megóvassanak, fejtsessenek és erősítsenek, ha pedig már valami romlottság érte volna, javíttassanak, s az életre előkészíttessenek”* (Wargha, 1843, p. 18).

Az óvás-védés nemcsak a hazai óvodaügy kezdeteinél, hanem a későbbi korokban is gyakran szerepel az intézmény alapvető feladatai, funkciói között. Az 1891-ben elfogadott XV. Tc. (A kiseddévásról) 1.§-a szerint *„a kiseddévás feladata a 3–6 éves gyermekeket egyfelől ápolás*

és gondozás által a szülők távollétében érhető veszélyektől óvni, másfelől rendre és tisztaságra szoktatás, valamint ügyességöknek, értelmüknek és kedélyüknek korukhoz mért fejlesztése által őket testi, szellemi és erkölcsi fejlődésükben elősegíteni” (Ruzsányiné, 1993, p. 52). Az óvás fontosságát tükrözik az óvoda mint intézmény elnevezésében történt változások is: óvóiskola, kisdédóvóintézet, óvoda.

2.2. „Az óvoda egy kert, mert gondozni kell a gyermekeket, akik értékesek”

A hallgatók gyakran fejezték ki óvodaképüket kertre (kert, lugas, üvegház), utaló metaforával. A kert szimbolika is nagyon korán megjelenik az óvodával kapcsolatos hazai irodalomban. A fentebb említett Wargha István már 1843-ban az alábbiakat írta: „*kettő t.i. a kisdédóvó intézetek feladása: testileg és erkölcsileg megóvni, s fejteni a kisdéd erőit, semmit kívülről hozzá nem adva, csak mint a növényt ápolva, öntözgetve, takargatva, kapálgatva, nyesegetve*” (Wargha, 1843, p. 28).

A kert motívum mégis főképp Fridrich Fröbel eszméinek és gyermekkertjének hazai elterjedésével az 1860-as évektől vált alapvetővé az óvodapedagógusok körében. Nézetei hazánkban a 20. század közepéig jelentősen befolyásolták az óvodával kapcsolatos nézeteket. Fridrich Fröbel (1782–1852) pedagógiája idealista–panteista filozófiai alapokra és Rousseau, Pestalozzi hatását tükröző romantikus gyermekképre épült (Patyi, 2011). Fröbel úgy vélte, hogy egy különleges óvodára, a „gyermekkertre” van szükség, ahol a jónak születő gyermek pozitív vonásait, ártatlanságát meg lehet óvni a romlott társadalom hatásaitól (Pukánszky, 2005).

Szabó Endre, a fröbeli eszmék és gyermekkertek egyik leglelkesebb magyarországi népszerűsítője, 1873-ban megjelent népszerűsítő írásában metaforaként értelmezi a „gyermekkert” titulust: „...a »gyermekkert« elnevezés, épp úgy, mint például a »szeretetház« költői hasonlaton alapul, s azt fejezi ki, hogy valamint a kertben a gondos és szakavatott kertész figyelemmel ápolja a növényeit s azok fejlődését tervszerű hatások által elősegít; épp úgy a »gyermekkert« néven nevezett intézetekben tervszerű és céltudatos ápolás, szoktatás és fejlesztés által neveltetnek a 7. életévet be nem töltött gyermek minden tehetségei” (Szabó, 1973, p. 5).

2.3. „Az óvoda egy boldog sziget, mert a külvilág rossz érzései háttérbe szorulnak és a játék a fő foglalkozás”

A hallgatói metaforák jelentős hányada vonatkoztatható valamiféle világtól elzárt, vidám, boldog, csodás helyre mint forrásfogalomra, ahol a játék képezi a legfőbb tevékenységet. Az elképzelés gyökerei szintén Fröbelig vezethetők vissza, aki úgy vélte, hogy a gyermekkerteknek

ki kell zárni a külvilág káros hatásait, és bennük harmonikus légkört kell biztosítani a felnővekvő gyermekek számára. A gyermekkert Fröbelnél nem más, mint az „*újra meglelt földi paradicsom*” a gyermekek és szüleik számára (Patyi, 2011). A német pedagógus nézetei szerint a játék kiemelten fontos gyermeki tevékenység, a kisgyermek ebben éli át a legteljesebben saját létezése totalitását (Pukánszky, 2005). Fröbel nézeteivel rokon utópisztikus gondolatok Montessori eszmerendszerében is megtalálhatóak. Az elidegenedett emberiség a gyermekek segítségével lehet csak képes egy szebb jövő kialakítására. Az általa létrehozott nevelőintézményt, a gyermekek házáat egyik művében „metaforikusan” „*közös paradicsomnak*”, „*új Jeruzsálemnek*” nevezi (Montessori, 2002).

2.4. „*Az óvoda az otthon, mert szerető környezet van, ahol a gyermek biztonságban van*”

A hallgatók gyakran hasonlítják az óvodát az otthonhoz (otthon, második otthon, család). Az óvoda és az otthon szoros kapcsolatának, az óvoda otthon-jellegének hangsúlyozása újfent fröbeli gyökerű gondolat. A fentebb már idézett fröbeliánus Szabó Endre is hangsúlyozta a kapcsolatot. Nézete szerint: „*...kétségbevonhatatlan igazsággént álland fön, hogy a gyermek 3–7 éves korára kiterjedő nevelést csak akkor tekinthetjük minden tekintetben helyesnek, ha e két fontos tényező, »szülői ház és gyermekkert« együttesen működnek, azaz: ha a szülői szeretetből származó gondos ápolást és szoktatást a gyermekkerteri tapintatos, fokozatos és hézagatlan nevelés egészíti ki*” (Szabó, 1973, p. 12).

A gondolat népszerű volt a századfordulón is. Molnár Máriának az 1896-os II. Egyetemes Tanügyi Kongresszuson a kisdednevelési szakosztályban megfogalmazott nézetei szerint a kisdedévó intézetek alapvető feladata az „*édes, családias otthon*” biztosítása. A gyermekkertésznők „*világosságot, meleget árasztó szeretettel*” viseltessenek a kisdedek iránt (Pukánszky, 2005). Az eszme megtalálható az 1971-ben megjelent ONP-ben is. A mű elején olvashatjuk, hogy „*a szocialista nevelés az óvodában családias, derűs légkörben folyik,...*” (Bakonyi–Szabadi, 1971, p. 9).

A pedagógiatörténeti forrásokból kibontakozó óvodakép feltárásának összefoglalásaképp elmondható, hogy a hallgatók által megadott metaforák többségének történeti gyökerei a 19. századba, illetve a 19–20. század fordulójához vezetnek vissza. Brunszvik Teréz, Friedrich Fröbel és Maria Montessori által képviselt nézetekből, illetve a romantikus és a reformpedagógiai eszmékből erednek.

3. A pedagógusjelöltek óvodaképe az *Óvodai nevelés országos alapprogramjának* tükrében

A korábban bemutatott (1.) táblázat alapján elmondható, hogy a hallgatók által írt metaforák között a „játszótér, játszóház” (25%) illetve a „vidámpark, kalandpark, mókabirodalom, boldog sziget, mesesziget” (22%) kifejezések szerepeltek legnagyobb arányban.

A vidámság, boldogság érzelmi állapota az Alapprogramban is megjelenő, azzal összhangban lévő motívum: „Az óvodai nevelés az alapelvek megvalósítása érdekében gondoskodik: a gyermeki szükségletek kielégítéséről, az érzelmi biztonságot nyújtó derűs, szeretetteljes óvodai légkör megteremtéséről”⁷ Kimondja, hogy a gyermeket már az óvodába lépéskor kedvező érzelmi hatások érik, valamint a pedagógusok, a gyermekek és az őket körülvevő óvodai alkalmazottak közötti kapcsolatot pozitív attitűd, érzelmi töltés jellemezze. A kutatási eredmények alapján elmondható, hogy a pedagógus-jelöltek metaforáiból jellemző módon rajzolódik ki az óvodakép ezen sajátossága, amely egyúttal gyermekies, romantikus jegyeket is hordoz (pl. mókabirodalom, mesesziget).

A fent említett metaforák alapján, a megkérdezettek véleménye szerint az óvoda, mint intézmény leginkább a játék funkciójára szolgál. A vizsgálati eredmények az Alapprogrammal összhangban állnak, hiszen ezen tartalmi szabályozó az óvodai nevelés tevékenységi formái közül elsőként említi a játékot, mint a gyermekkor elemi pszichikus szükségletét és ezen életkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenységét. Az óvodás gyermekek szemszögéből nézve az óvoda tehát mindenképp legyen az önfelelt és boldog játékra hivatott hely, ahol, mint egy „sziget”-en, a zajos külvilágtól való elhatárolódás is megjelenik. A pedagógusnak azonban – az önfelelt, gyermeki játszótárs szerepen túl – a játék objektív és szubjektív feltételrendszerének tudatos biztosításán keresztül jelentős feladata és fontos szerepe van a játéktevékenység gazdagításában, a játékhoz nélkülözhetetlen élmények biztosításában, az élmények és feszültségek feloldásának elősegítésében, illetve a gyermeki személyiségfejlődés nyomon követésében a játék megfigyelésén keresztül.

A metaforák második jellemző csoportja az „otthon és a család” fogalmi rendszerébe sorolható. A megkérdezettek 19%-a véli úgy, hogy az óvoda az otthonnal és a családdal azonosítható hely. Az Alapprogramban szereplő gondolatok szerint az óvodai nevelés azonban nem helyettesítheti a családi nevelést és nem veheti át az otthon szerepét, hiszen: „a gyermek neve-

⁷ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> [2018.05.22.]

lése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet töltenek be”⁸ A pedagógusjelöltek képzésében és pályaszocializációjában (akár önismereti kurzus keretében) fontos tehát elkülöníteni a pedagógusi és a családi szerepeket annak érdekében, hogy a későbbiekben ne alakuljon ki szerepkonfliktus, illetve ne jelenjenek meg a család részéről túlzó elvárások (pl. alapvető szülői feladatok és felelősség átadása) az óvodapedagógusok és az óvoda felé.

A vizsgálatban részt vevő hallgatók 13%-a szerető, biztonságot, védelmet nyújtó helyként tekint a mai óvodákra, melyet kutatásunkban az „anyaméh”, „búvóhely”, „biztonságot adó épület”, „üvegház” metaforák jelenítenek meg. Az eredményeket az Alapprogram szövegével összevetve megállapítható az azonosság, hiszen „az óvodás gyermeket gondoskodás és különleges védelem illeti meg”⁹, miközben az óvoda így teljesíti óvó-védő funkcióját. A magyar óvodák törvényben meghatározott további funkciói (szociális, nevelő, személyiségfejlesztő) azonban csak részben jelennek meg a hallgatói metaforákban. A nevelő funkció a hallgatók metaforáiban megjelenő „kert” metaforában (11%) ismerhető fel. A növelés, gondozás motívuma – ahogy korábban már említettük – Fridrich Fröbel, német pedagógus eszméinek és gyermekkertjének hazai elterjedésével válhatott meghatározóvá. Az óvodai nevelés gondozó, „növelő” szerepe a 20. századi tartalmi szabályozókban (Szabó és mtsai, 1957; Kovács és mtsai, 1971) részletes tartalommal és jelentős hangsúlyokkal volt jelen. A fentebb említett dokumentumok több fejezetben szóltak a gondozás területeiről, a testápolásról (pl. haj, köröm, fogak stb.), a táplálkozásról (pl. ételek változatossága, feltalálása), a pihenésről (pl. besötétítés, zajvédelem, alvásigény), az öltözködésről, a mozgásról és a levegőzésről is. Az *Óvodai nevelés országos alapprogramja* – a neveléssel szoros összefüggésben – a gondozásnak mint kapcsolatteremtési lehetőségnek, a gyermeki önállóság alakításának és az egyéni bánásmód megvalósításának jelentős szerepet tulajdonít, annak feladataira azonban ilyen részletességgel nem tér ki. A jövőbeni képzésfejlesztési irányok tekintetében megállapítható, hogy a hallgatókban elő kell segíteni a hivatástudat, az autonómia és a felelősség kialakítását, amelynek során a gondozási feladatok mellett szükséges hangsúlyozni az óvodai nevelés individualizáló-szocializáló jellegét, a gyermekközösség alakításának lehetőségeit és feladatait, a gyermeki személyiséget kibontakoztató nevelés tudatosságát és tervszerűségét, valamint a pedagógusnak a gyermeki személyiségfejlesztésben betöltött érték- és mértékadó szerepét.

⁸ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> [2018.05.22.]

⁹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> [2018.05.22.]

A vizsgálati eredmények között csekély mértékben (5%) voltak jelen a „felkészítés”, „elő-készítés” metaforái. Az Alapprogram kimondja: „*az óvodában, miközben az teljesíti a funkcióit [...], a gyermekekben megteremtődnek a következő életszakaszba (a kisiskolás korba) való át-lépés belső pszichikus feltételei*”¹⁰. Az óvodai nevelésnek tehát napjainkban is funkciója az iskolai élethez szükséges fejlettség kialakulásának és az iskolai tanuláshoz szükséges képességek fejlődésének elősegítése, melyben a pedagógusoknak fontos szerepük van. Az általuk biztosított tevékenységekben valósul meg a gyermeki tanulás, amely a gyermeki személyiség fejlődését, fejlesztését támogatja. A pedagógusjelöltek figyelmét is szükséges felhívni arra, hogy a gyermeki tanulás támogatása „*az egész óvodai nap folyamán adódó helyzetekben, természetes és szimulált környezetben, kirándulásokon, az óvodapedagógus által kezdeményezett tevékenységi formákban, szervezeti és időkeretekben valósul meg*”¹¹. Az óvodapedagógusnak a tanulást támogató környezet megteremtése során gondoskodnia kell „*az életkorhoz és a gyermek egyéni képességeihez igazodó műveltség-tartalmakról és az emberi értékek közvetítéséről*”¹² egyaránt. Ehhez azonban már a képzés során szükséges biztosítani a gyakorlatban is alkalmazható pedagógiai-pszichológiai szaktudást, a módszertani felkészültséget és a reflektív gyakorlatokat.

4. Kutatási következtetések és összegzés

Kutatási eredményeink összegzésekképp, a hallgatók által írt metaforák és szöveges magyarázatok alapján összefoglalhatók azon általános motívumok és sajátosságok, amelyek a vizsgálatban részt vett pedagógusjelöltek óvodaképének legmeghatározóbb jellemzői. Az óvoda mint intézmény a megkérdezettek véleménye szerint elsődlegesen a játék, a játékosság boldogságot, vidámságot sugárzó helyszíne (elkülönült birodalma, szigete), ahol a gyermekek szeretete, biztonsága, megóvása a legfőbb feladat. Az óvodakép ezen romantikus, idealisztikus sajátosságai párhuzamot mutatnak egyrészt a fröbéli utópisztikus eszmékkel, másrészt a 19–20. század fordulóján kibontakozó életreform és reformpedagógiai mozgalmak „gyermek-megmentés” (Rettung) motívumával (Pirka, 2011), és csak részben harmonizálnak az *Óvodai nevelés országos alapprogramjában* foglalt jelenkori óvodakép óvásra-védésre vonatkozó sajátosságaival. A hallgatók metaforáiból kirajzolódó óvodakép erősen hordozza a családdal és az otthonnal való azonosítást, kevésbé tartalmazza a tudatos, szakértő nevelést, személyiségfejlesztést, illetve egyáltalán nem tartalmaz szociális, közösségi jelleget. Ezen vonások miatt a képzés során, a

¹⁰ i.m.

¹¹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról. [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> [2018.05.22.]

¹² i.m.

pedagógus szerepre való felkészülés, illetve a pályaszocializáció folyamatában kiemelt hangsúlyokat kell kapni azon szemléletmódnak és képzési tartalmaknak, amelyek a pedagógus hivatás betöltéséhez szükséges szakértői szerepösszetevőket és nevelői kompetenciákat alakítják ki a jelöltekben (a családhelyettesítő vagy anyapótló szerepek helyett).

A kutatás eredményeinek tükrében definiálhatók olyan új képzési tartalmak, fejlesztési irányok, amelyek beillesztését megfontolandónak és szükségszerűnek véljük az óvodapedagógusképzés innovatív megújítása során. Hangsúlyosnak véljük az önismereti és pályaszocializációs tréningeket, az autonómia, a felelősség és az identitástudat kialakítását támogató kurzusokat, a pedagógusi személyiség fejlesztésének reflektív technikáit. Az óvodai nevelés tevékenységformáit átfogó módszertani stúdiumok során kiemelt szerepet kell kapnia a tudatos pedagógiai tervezésnek, amelynek során fontos a gyermeki készség-, képességfejlesztés rendszerszerű átgondolása, valamint az egyes tevékenységi formákhoz rendelhető nevelési célok, feladatok meghatározása. A játékpedagógiai és játékpaszichológiai tantárgyak esetében a pedagógusjelöltekkel célszerű megismertetni a gyermeki játékban látens módon benne rejlő személyiségfejlesztési lehetőségeket, míg az óvodai gyakorlatok során az óvodapedagógiai elmélet és a mindennapi nevelési gyakorlat harmonizációja, valamint az önreflexió szerepének hangsúlya kerülhet előtérbe a differenciált egyéni bánásmód elsajátítása mellett.

Záró gondolatok

Kutatásunkban arra vállalkoztunk, hogy a metaforaelemzés módszerével vizsgáljuk az óvodáról alkotott kép történeti változásait, különös tekintettel az első éves óvodapedagógus hallgatók által megfogalmazott metaforákban tükröződő sajátosságokra. A pedagógusjelöltek óvodaképeiben felfedezhetőek voltak olyan jellemzők, amelyek összhangban állnak az *Óvodai nevelés országos alapprogramjában* megfogalmazott alapelvekkel, funkciókkal és feladatokkal, azonban döntő többségben voltak azok a romantikus, idealisztikus motívumok, amelyeknek eredete a múltban, az egyetemes és hazai pedagógiatörténetben gyökerezik. Ezen vonások optimális szemléletmódnak és megfelelő kiindulási (érzelmi) alapnak tekinthetők a pedagógusjelöltek pályaszocializációjában, a hallgatói képzés során azonban szükségessé tesznek olyan új oktatási tartalmakat és gyakorlatokat, amelyek képessé teszik a jövő óvodapedagógusait a céltudatos, felkészült nevelői munkára, a gyermeki személyiség kibontakoztatására és szakértő fejlesztésére.

BIBLIOGRÁFIA

- Bakonyi, P. – Szabadi, I (Szerk.) (1971). *Az óvodai nevelés programja*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Brunszvik, T. (1836). *Számadás a kisdedovó intézetekről 1830-dik esztendei 1-ső juliustól fogva 1833-dik végéig*. Budán: A Magyar Kir. Egyetem Betűivel.
- 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról [online] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor> [2018. 06. 10]
- Komjáthy, Zs. (2012). A magyar óvodatörténet nyilvántartott szakmai folyóiratainak gyermek- és ifjúságképe a 19. századtól napjainkig. *Új Pedagógiai Szemle*, 62. évf. 9–10 sz. pp. 198–206.
- Kovács, Gy. – Lévay, P. – Bauer, T. – Iványi, G. (1971). *Az óvodai nevelés programja*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.
- Montessori, M. (2002): *A gyermek felfedezése*. Budapest: Carttaphilus.
- Patyi, G. (2011). Az elveszett paradicsom iránti romantikus vágyakozástól a fröbéli gyermekkertekig: egy nevelőintézmény keletkezésének eszmetörténeti gyökereiről. *Képzés és Gyakorlat*, 9. évf. 1–2. sz. pp. 47–55.
- Pirka, V. (2011). A századfordulón megjelenő kultúra és ellenkultúra mozgalmak gyermekképében a gyermeki „szentség” és a megmentés motívumának összefüggései. *Képzés és Gyakorlat* 9. évf. 3–4. sz.
- Pukánszky, B. (2005). A gyermekről alkotott kép változásai az óvoda történetében. *Educatio*, 14. évf. 5. sz. pp. 703–714.
- Ruzsányiné Hajzer, Sz. (Szerk.) (1993). *Szöveggyűjtemény I. A magyar óvodai nevelés történetének tanulmányozásához az első óvodától a felszabadulásig*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Szabó, E. (1873). *A gyermekkert. Népszerű ismertetés ezen intézet céljáról s berendezéséről*. Kolozsvár.
- Szabó, E. – Balogh, E. – Szabó, F. – Földesi, K. – Hermann, A. (1957). *Nevelőmunka az óvodában*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.
- Vámos, Á. (2003). *Metafora a pedagógiában*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör-ELTE BTK Neveléstudományi Intézet.
- Wargha, I. (1843). *Terv a Kisdedovó-intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában*. Pest.

RÉKA KISSNÉ ZSÁMBOKI – GÁBOR PATYI

‘GARDEN OF ANGELS’ IN THE PAST AND PRESENT – HISTORICAL AND CONTEMPORARY
FEATURES OF KINDERGARTEN EDUCATION STUDENTS’ METAPHORS OF ‘KINDERGARTEN’

The aims of our research are to review the relations between the former and present concepts on the definition of ‘kindergarten’ and to explore the attributes of kindergarten teacher training students about the function and definition of ‘kindergarten’. We used a qualitative research methodology with document- and metaphor analyses with the participation of first-year students in Kindergarten Education BA training program. Our students' metaphors were also compared with the requirements of National Curriculum of ECEC. Several idealistic and ‘romantic’ features were found in the concepts; therefore, innovative and reflective training contents need to be worked out to decrease the risk of reality shock that students need to face with.